

This war is also an important legacy for the country with a market economy, as it is being formed, and the country, as it is being developed, which is energy importers.

The scale of hunger and poverty in the world grew significantly again. The war in Ukraine can worsen the situation even more in the face of the risk of serious troubles, related to the rise in prices for food and energy, just as they were running into the past in equal conditions.

DOI: 10.51587/9798-9866-95945-2023-012-67-75

ОЛЕЙНИКОВА Людмила Григорівна

д-р екон. наук, старш. наук. співр.,
ДННУ «Академія фінансового управління» Київ
ORCID ID: 0000-0001-8204-4434

ВОРОТКОВ Владислав Олексійович

аспірант,
Запорізький національний університет

ХМЕЛЬКОВСЬКА Тетяна Василівна

студентка,
Запорізький національний університет
Україна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ПРИБУТКУ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий результат діяльності підприємства виявляється у зміні величини його власного капіталу за звітний період. Здатність підприємства забезпечити неухильне зростання власного капіталу можна оцінити системою показників фінансових результатів. Узагальнені найважливіші показники фінансових результатів діяльності підприємства представлені у річній бухгалтерській звітності¹.

Проведемо аналіз фінансових результатів діяльності підприємства за 2019–2021 рр. (таблиця 1).

Як видно з даних, представлених у таблиці 1, підприємство на протязі 2019 р. працює зі збитком. У 2020 року порівняно з 2019 роком для підприємства спостерігається збільшення виручки на 9215 тис. грн. Також для

¹ Олейнікова Л. Г. Результативність податкової системи на засадах прозорості та реформування // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки». №5. Том 1. 2021. С. 219-222.

підприємства сталося збільшення собівартості на 8072 тис. грн. Ця динаміка вплинула збільшення валового прибутку підприємства, зростання прибутку становив 1143 тис. грн. Збільшення комерційних витрат у 2020 році порівняно з 2019 роком становило 980 тис. грн. У цьому збільшення прибуток від продажу продукції становило 163 тис. грн. для підприємства спостерігається збільшення інших витрат на 85 тис. грн.

У 2021 році порівняно з 2020 роком для підприємства спостерігається зменшення виручки від на 1399 тис. грн. Також для підприємства сталося зменшення собівартості на 553 тис. грн.

Таблиця 1

**Горизонтальний аналіз фінансових результатів діяльності
підприємства ТОВ «Ді Ай Бі»**

Найменування показника	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2020 від 2019 р.		Відхилення 2021 від 2020 р.		Темп зростання 2021 до 2019 р., %
				тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Виторг	150	9365	7966	9215	6243,3	-1399	85,06	5310,67
Собівартість	155	8227	7674	8072	5307,74	-553	93,28	4950,97
Валовий прибуток	-5	1138	292	1143	-22760	-846	25,66	-5840,0
Комерційні витрати	0	980	134	980	-	-846	13,67	-
Прибуток від продажів	-5	158	158	163	-3160	0	100,0	-3160,0
Інші витрати	4	89	135	85	2225	46	151,7	3375,00
Прибуток до оподаткування	-9	69	23	78	-766,67	-46	33,33	-256
Чистий прибуток (збиток)	-9	55	18	64	-611,11	-37	32,73	-200

Водночас зменшення валового прибутку підприємства становило 846 тис. грн. Зменшення комерційних витрат у 2021 році порівняно з 2020 роком становило 846 тис. грн.

У 2021 р. порівняно з 2020 р. прибуток від продажу продукції на підприємстві залишився без змін. На підприємстві спостерігається збільшення інших витрат на 46 тис. грн. У 2021 році порівняно з 2020 роком підприємстві спостерігається зменшення прибутку до оподаткування та чистого прибутку на 46 тис. грн. та 37 тис. грн. відповідно.

Рентабельність характеризує ставлення (рівень) прибутку до авансового капіталу чи його елементів; джерелам коштів чи їх елементів; загальну величину поточних витрат або їх елементів. Показники рентабельності відбивають суму прибутку, отриману організацією за кожен карбованець капіталу, активів, доходів, витрат тощо.

Проведемо розрахунок показників рентабельності підприємства ТОВ «Ді Ай Бі» результати, представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

**Динаміка показників прибутковості (рентабельності)
підприємства ТОВ «Ді Ай Бі» за 2019–2021 роки**

Найменування показника	2019	2020	2021
1. Рентабельність продажів	-3,33	1,69	1,98
2. Бухгалтерська рентабельність від звичайної діяльності	-6,00	0,74	0,09
3. Чиста рентабельність	-6,00	0,59	0,08
4. Економічна рентабельність активів	0,00	6,18	0,15
5. Рентабельність власного капіталу	-180,00	90,16	-300,00
6. Валова рентабельність	-3,33	12,15	3,67
7. Рентабельність витрат	-14,29	15,90	16,54

Отже, з проведеного аналізу показників рентабельності можна дійти невтішного висновку, що у підприємстві відбувається підвищення ефективності своєї діяльності (таблиці 2).

Так, із проведеного аналізу випливає, що на підприємстві у 2020 році спостерігається збільшення показника рентабельності продажів до 1,69 %, тобто збільшення становило 5,02 %. Дана динаміка говорить про зростання частки чистого прибутку обсягом продажів.

У 2020 році, порівняно з 2019 роком, на підприємстві відбулося збільшення значення бухгалтерської рентабельності від звичайної діяльності до 0,74 %, що свідчить про збільшення частки прибутку на підприємстві до оподаткування.

На підприємстві у 2020 році відбулося збільшення значення показника чистої рентабельності на 6,59 % порівняно з 2019 роком. Дана динаміка свідчить у тому, що у підприємстві відбулося збільшення виручки від продукції, що припадає на 1 грн. прибутку.

Також слід зазначити, що збільшення значення показника рентабельності власного капіталу в аналізованому періоді становило 270,16 %. Це свідчить про підвищення ефективності діяльності підприємства.

Збільшення показника валової рентабельності на підприємстві у 2020 році становило 15,48 %, що свідчить про збільшення валового прибутку в даному періоді на одиницю виручки.

У 2020 році на підприємстві спостерігається збільшення значення показника витратовіддачі на 5,02 %, що свідчить про зростання прибутку у витратах на підприємство.

Так, із проведеного аналізу випливає, що на підприємстві у 2021 році спостерігається збільшення показника рентабельності продажів з 1,69 % до 1,98 %, тобто збільшення становило 0,3 %. Дана динаміка говорить про зростання частки чистого прибутку обсягом продажів.

У 2021 році порівняно з 2020 роком на підприємстві відбулося зменшення значення бухгалтерської рентабельності від звичайної діяльності до 0,65 %, що свідчить про зменшення частки прибутку на підприємстві до оподаткування.

На підприємстві у 2021 році відбулося зменшення значення показника чистої рентабельності на 0,51 % порівняно з 2020 роком. Дана динаміка свідчить у тому, що у підприємстві відбулося зменшення виручки від продукції, що припадає на 1 грн. прибутку.

Вихідні дані для факторного аналізу прибутку від продажу підприємства ТОВ «Ді Ай Бі» (таблиця 3).

Таблиця 3

Вихідні дані для факторного аналізу прибутку від продажу підприємства ТОВ «Ді Ай Бі» за 2020–2021 роки.

Показники	2020 тис.грн.	2021 тис.грн.	Абсолютн. зміна, тис. грн.	Відносна зміна, %
Виручка від продажу продукції, робіт або послуг	9365	7966	-1 399	-0,15
Собівартість	8227	7674	-553	-0,07
Комерційні витрати	980	134	-846	-0,86
Прибуток від продажу	158	158	0	0,00
Індексмініцін	1	0,729	0	-0,27
Обсяг реалізації у порівнянних цінах	9 365	10 927	1 562	0,1668

Факторний аналіз прибутку – це методика комплексного системного вивчення та вимірювання впливу факторів на величину результативного показника, а саме прибутку підприємства.

Для визначення впливу обсягу продажу прибуток необхідно прибуток попереднього періоду помножити зміну обсягу продажів.

Виторг від реалізації товарів підприємства у 2021 р. склав 7966 тис. грн, для початку необхідно визначити обсяг продажів у базисних цінах ($7966/0.729$), який склав 10927 тис. грн. З огляду на це зміна обсягу продажу за аналізований період ($10927/9365 \times 100 \%$), тобто. відбулося збільшення обсягу реалізованої продукції на 16,68 %. За рахунок зниження обсягу продажу продукції прибуток від продажу продукції, робіт, послуг знизився: $158 \times 0,1668 = 26,36$ тис. грн.

Вплив асортименту продажів на величину прибутку організації визначається зіставленням прибутку звітного періоду, розрахованого на основі цін та собівартості базисного періоду, з базисним прибутком, перерахованим на зміну обсягу реалізації.

Прибуток звітного періоду, виходячи з собівартості та цін базисного періоду, можна визначити з деякою часткою умовності наступним чином:

- прибуток від продажу звітного періоду в цінах базового періоду 9365 тис. грн;
- фактично реалізована продукція, розрахована по базисній собівартості ($9365 \times (1 + 0,1668) = 6854,55$ тис. грн.;
- комерційні витрати базового періоду 980 тис. грн.;
- прибуток звітного періоду, розрахована за базовою собівартістю та базовими цінами ($9365 - 6854,55 - 980 = 3039$ тис. грн.

Отже, вплив зрушень у структурі асортименту на величину прибуток від продажів дорівнює: $3039 - 158 \times (1 + 0,1668) = 2961,11$ тис. грн.

Вироблений розрахунок показує, що у складі реалізованої продукції збільшилася питома вага продукції з меншим рівнем доходності.

Вплив зміни собівартості з прибутку можна визначити, зіставляючи собівартість реалізації продукції звітний період із витратами базисного періоду, перерахованими зміну обсягу продажу:

$7674 - 8227 \times (1 + 0,1668) = 819,45$ тис. грн. Собівартість реалізованої продукції збільшилася. Отже, прибуток від продажу продукції знизилася на суму.

Вплив комерційних витрат на прибуток визначимо шляхом зіставлення їх величини у звітному та базисному періодах з допомогою збільшення суми комерційних витрат – 846 тис. грн.

Для визначення впливу цін реалізації продукції, робіт, послуг на зміну прибутку необхідно зіставити обсяг продажів звітного періоду, вираженого в цінах звітного та базисного періоду, тобто: $10927 - 9365 = -2961$ тис. грн.

Підсумовуючи, порахуємо загальний вплив всіх перерахованих факторів:

- вплив обсягу продажу + 26,36 тис. грн.;
- вплив структури асортименту реалізованої продукції -2961,11 тис. грн.;
- вплив собівартості 819,45 тис. грн.;
- вплив величини комерційних витрат - 846 тис. грн.;
- вплив цін реалізації - 2961 тис. грн.;

Слід здійснити факторний аналіз рентабельності власного капіталу підприємства на основі використання формули Дюпона. Ця формула дозволяє визначити, які чинники найбільше впливають на економічну рентабельність. Показник рентабельності активів – показник, похідний від виручки.

У таблиці 4 подано факторний аналіз рентабельності власного капіталу (фінансової рентабельності) ТОВ «Ді Ай Бі» за 2020-2021 роки із застосуванням формули Дюпона.

Зростання рівня фінансової рентабельності відбувся в результаті впливу наступних факторів:

Вплив зміни рентабельності продажів:

$$Dk(kp) = -0,51 \times 5,96 \times 25,77 = -78,6$$

Вплив зміни ресурсівддачі:

$$Dk(ka) = 0,08 \times (-3220,27) \times 25,77 = -9,15.$$

Таблиця 4

**Факторний аналіз рентабельності власного капіталу
(фінансової рентабельності) ТОВ «Ді Ай Бі» за 2020–2021 роки
за формулою Дюпона**

Найменування показника	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021-2020 р.
1	2	3	4
Виторг, тис. грн.	9 365	7 966	-1399
Чистий прибуток, тис. грн.	55	18	-37

Продовження табл. 4

1	2	3	4
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	61	-2	-63
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	1572	6409	4837
Рентабельність власного капіталу чистого прибутку, %	90,16	-300,00	-390,16
Рентабельність продажів з чистого прибутку, %	0,59	0,08	-0,51
Оборотність всіх активів	5,96	1,24	-4,71
Коефіцієнт фінансової залежності	25,77	-3204,50	-3230,27

Вплив зміни структури авансованого капіталу: $Dk(kk) = (kp1 \times ka1 \times kk1) - (kp1 \times ka1 \times kk0) = 0,08 \times 1,24 \times (-3220,27) = -302,41$

$-78,6 - 9,15 - 302,41 = -390,16$.

Як видно з наведених даних, зменшення рентабельності власного капіталу на 390,16 одиниць відбулося внаслідок зменшення рентабельності продажу та ресурсовіддачі. Зменшення рентабельності продажів спричинило зниження рентабельності власного капіталу на 78,6 одиниці. Зменшення оборотності активів на 4,71 обороти викликало зниження рентабельності власного капіталу на 9,15 одиниць, а зменшення коефіцієнта фінансової залежності – зниження рентабельності власного капіталу на 302,41 одиниці.

Проведений аналіз дозволив виявити такі проблеми управління прибутком:

- система обліку та управління прибутком функціонує неефективно, у звітах є помилки;
- робота економіста ТОВ «Ді Ай Бі» досить повільна, у результаті часто розрахунки з контрагентами уповільнені.

Висновки. У 2021 року порівняно з 2020 роком для підприємства спостерігається зменшення виручки від на 1399 тис. грн. Також для підприємства сталося зменшення собівартості на 553 тис. грн.

У водночас зменшення валового прибутку підприємства становило 846 тис. грн. Зменшення комерційних витрат у 2021 році порівняно з 2020 роком становило 846 тис. грн.

У 2021 р. порівняно з 2020 р. прибуток від продажу продукції на підприємстві залишився без змін. На підприємстві спостерігається збіль-

шення інших витрат на 46 тис. грн. У 2021 році порівняно з 2020 роком на підприємстві спостерігається зменшення прибутку до оподаткування та чистого прибутку на 62 тис. грн. та 49 тис. грн. відповідно.

Таким чином, за підсумками аналізу встановлено, що ефективність використання активів підприємства знижується, що обумовлено зниженням чистого прибутку підприємства, водночас ефективність основної діяльності зростає, про що свідчить зростання рентабельності продажів.

DOI: 10.51587/9798-9866-95945-2023-012-75-82

ЧЕРЕП Олександр Григорович

д-р екон. наук, професор,
Запорізький національний університет
ORCID ID: 0000-0002-3098-0105

СТОЛЯР Павло Євгенович

аспірант,
Запорізький національний університет

ЗАКАЧУРІНА Аліна Олександрівна

студентка,
Запорізький національний університет
Україна

СОЦІАЛЬНО- ВІДПОВІДАЛЬНИЙ БІЗНЕС ЗАДЛЯ ГАРМОНІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Вважаємо, що корпоративна соціальна відповідальність стає обов'язковою для компаній, оскільки сучасні тенденції розвитку соціальної свідомості вимагають відповідних змін у стратегіях компаній.

Споживачі все більше усвідомлюють такі проблеми, як забруднення планети, нерівність у доходах, охорона здоров'я, несправедливі трудові практики та гендерна нерівність¹. Наприклад, все більш актуальною стає тема про те, що компанії повинні робити цей світ кращим. Щоб не лише отримати прибуток собі, а й допомогти суспільству вирішити важливі соціальні проблеми.

¹ Євтушенко В. А. Оцінка корпоративної соціальної відповідальності: методи, суб'єкти, показники. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2013. № 46 (1019). С. 53-63.